

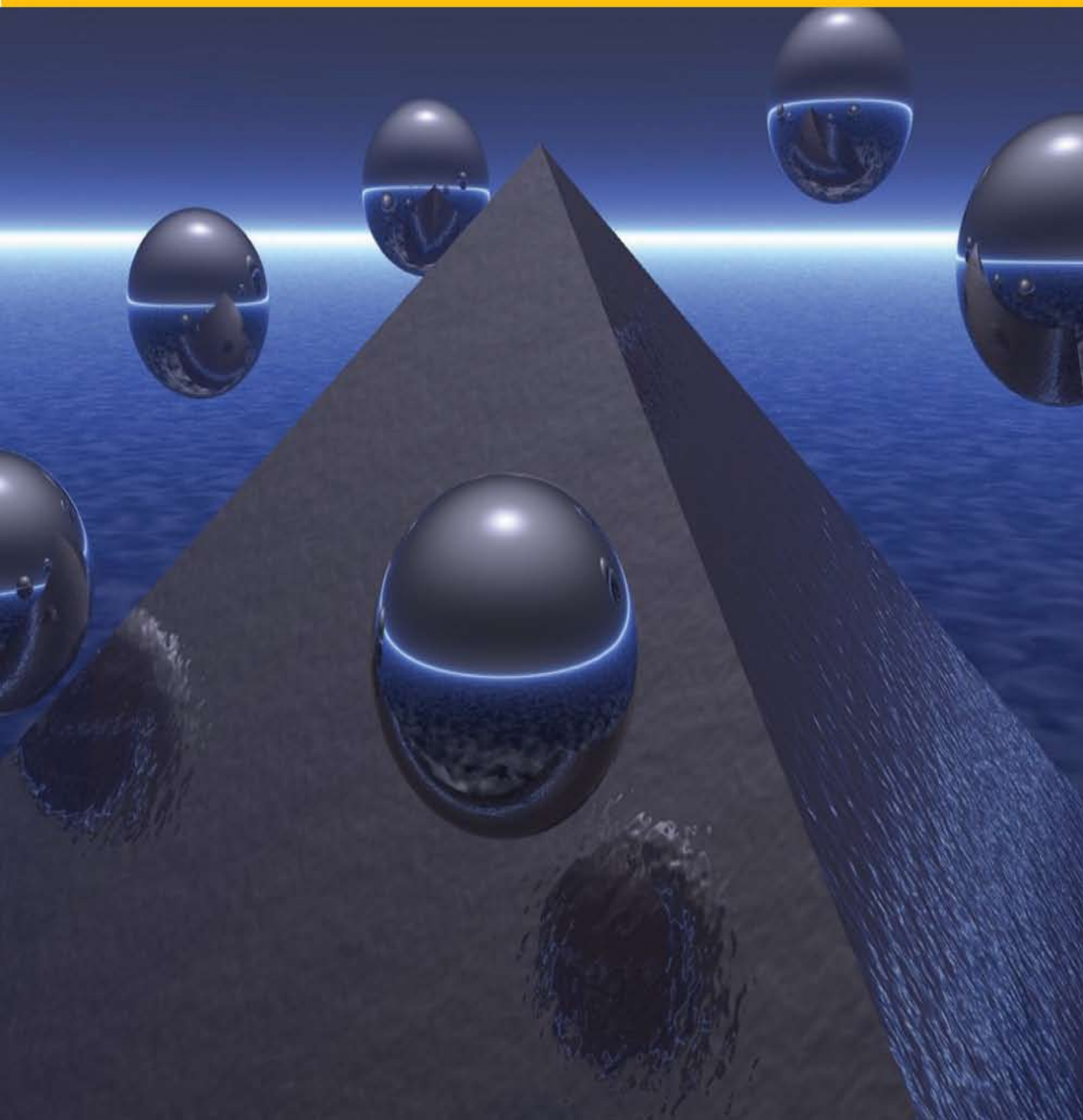
Centar za demokratiju
i ljudska prava

Center for Democracy
and Human Rights

Bulevar Džordža Vašingtona 51, 3/48
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: ++381 81 205 280, fax: ++381 81 234 368
e-mail: cedem.web@cg.yu, www.cedem.cg.yu

NEWSLETTER

broj 19 • novembar 2006 - februar 2007. godine

Autor: Rade Bojović

NACIJA U USTAVIMA EVROPSKIH DRŽAVA

U ustavima većine evropskih demokratija spominje se nacija čije postojanje oličava istorijski, kulturni i politički identitet pojedine države, zbog čega ovu činjenicu ne smijemo zaboraviti kada ističemo potrebu imenovanja crnogorskog naroda u prvom demokratskom ustavu nezavisne Crne Gore.

I Uperedna evropska iskustva

Ustavni sistemi modernih evropskih država okupljenih u Evropskoj uniji i Savjetu Evrope temelje se na političkim idejama liberalne demokratije. Političko i ustavno-pravno afirmisanje modela građanske države, uz nekoliko izuzetaka¹, postalo je konstitucionalno pravilo u evropskim demokratijama. Stare zapadnoevropske demokratije i nove postkomunističke evropske države, dijele uvjerenja u pogledu ustavne favorizacije ljudskih i građanskih prava i političkog sistema u kojem legitimna vlast pripada građanima. Današnja Evropa, nakon traumatičnih istorijskih iskustava sa ekstremnim nacionalizmom i rasizmom i komunističkom utopijom, nije naklonjena

¹ Ustavi Belgije, Bosne i Hercegovine i Kipra predstavljaju specifične konstitucionalne okvire koji su nastali kao rezultat dramatičnih političkih i etničkih sukoba ili ratnog nasljeđa.

idejama o političkim uređenjima u kojima bi se vlast konstituisala na principu etničkog ekskluzivizma. Tamo gdje postoje izuzetci radi se o “teškim” političkim nagodbama, do kojih je po pravilu došlo uz pritisak međunarodne zajednice i kao rezultat višegodišnjih konflikata². Savremena evropska politika, iako suočena sa ojačanom politizacijom nacionalnog identiteta³ i strahom od prebrze integracije⁴, ipak shvata nužnost preoblikovanja i modernizacije ev-

² Ustavni koncept Bosne i Hercegovine predstavlja primjer formiranja komplikovanog decentralizovanog modela političke vlasti baziranog na nacijama kao nosiocima političkog suvereniteta. Problem sa ovim konceptom je što, pored državne neefikasnosti i upravne neekonomičnosti, generira ustavni nacionalizam kao politički standard čime se marginalizuje mogućnost liberalizacije nacionalnog identiteta.

³ Npr. balkanski politički prostor je na duže vrijeme “osuđen” na jak uticaj etničkog nacionalizma. Takođe, pojedine ex-sovjetske države imaju vidnih problema sa implementacijom prava nacija na samoodređenje (Baltičke države, Ukrajina, Moldavija). Međutim, ni zapadnoevropske države još uvijek nijesu u stanju da kvalitetno riješe stare/nove nacionalne i političke probleme (Baskija, Sjeverna Irska, Korzika, Padanija)

⁴ U ovom trenutku EU ima 27 izrazito neujednačenih članica, sa 23 različita jezika, i broji oko 480 miliona stanovnika (od čega svega 7 država imaju preko 20 miliona stanovnika). U slučaju najavljenog proširenja koje bi uključilo Balkan i Tursku, Evropa bi imala preko 570 miliona stanovnika i nesumnjivo bi predstavljala vrlo raznolik i neuravnotežen ekonomski i kulturni prostor

ropskog političkog i ekonomskog prostora. Evropa država-nacija neće uskoro nestati, ali postaje sve jasnije da zajednički interesi nalažu traženje ravnoteže između različitih nacionalnih i kulturnih identiteta, daljih evro-integracija i postulata savremene liberalne demokratije. Očigledno je da bi ignorisanje različitih modaliteta prava nacije na samoodređenje bilo neproduktivno, ali je takođe lakomislena politika koja bi potcijenila autoritarne i autarkične sklonosti svakog nacionalizma.

Članice Evropske unije, izuzimajući specifičnost belgijske države⁵, jedinstvene su u svom zalaganju za politički sistem koji će omogućiti punu afirmaciju građanskih i ljudskih prava i - koji će poštovati načelo demokratske vladavine koje podrazumijeva da su građani oni koji biraju parlament i vladu. Ovakav politički stav eliminiše vlast koja bi primarno proizilazila iz nacionalnog ili nekog drugog kolektiviteta i istovremeno afirmiše model građanske države⁶, saglasno ideji demokratske vladavine i liberalnom političkom individualizmu.

Istovremeno, kada se spominju naciona-

⁵ Savremena belgijska država je u članu 1. Ustava definisana kao federalna država koja se sastoji od etničkih zajednica i lingvističkih regiona. U političkom smislu ovo podrazumijeva konstituisanje vlasti na nacionalnom principu (Valonci, Flamanci i njemačka zajednica, čine nacionalne temelje belgijskog političkog suvereniteta). Ipak, nacionalne razlike se djelimično potiru zahvaljujući monarhu koji simbolizuje državno jedinstvo zemlje. Ali valja istaći i to da dezintegraciju Belgije na nacionalističkom principu dominantno anulira činjenica da je Brisel centar evropske politike.

⁶ Svi ustavi članica Evropske unije naglašavaju da suverena vlast pripada građanima, odnosno narodu. U slučajevima gdje se koristi pojam "narod" jasno je da je u pitanju liberalna pravopolitička tradicija koja pod narodom podrazumijeva slobodne građane koji jedino imaju pravo da konstituišu legitimnu i legalnu vlast.

lna prava, etnički ili kolektivni identiteti, ustavotvorne vlasti evropskih država se uglavnom opredjeljuju između "tvrdog" građanskog modela koji pitanje nacionalnih osjećanja i identiteta smješta u privatnu sferu ili izmješta iz ustava i pretežnog "mekog" modela kojim se pokušava zadržati minimum nacionalnog samoodređenja. One države koje su izabrale tvrdi građanski koncept u svojim ustavima ne spominju vladajuću (istorijsku/matičnu/dominantnu/državotvornu) naciju, pri čemu je očigledno da se uglavnom radi o zemljama koje su izrazito nacionalno homogenizovane i koje nijesu opterećene etničkim konfliktima.⁷ U ovim slučajevima, ustavom se najčešće ne definiše ni službeni jezik, niti određuju državni simboli, već se to prepušta posebnim zakonima.

S druge strane, najveći dio evropskih država (uključujući i članice EU), izabrao je "mekši" model građanske države⁸ koji podrazumijeva odgovarajuće apostrofiranje ili imenovanje nacije koja istorijski, politički i kulturno determiniše pojedinu državu. Ovakvo rješenje obično obuhvata "minimalistički" napor koji je dominantno iskazan u preambulama pojedinih ustava gdje se naglašava istorijska ili savremena veza između nacije i države. Međutim, postoje i primjeri izrazitijeg isticanja

⁷ Npr. Švedska, Italija, Češka, Mađarska, Danska, Norveška.

⁸ Preko 60% članica EU je opredijeljeno za "mekši" model građanske države. Primjera radi, od pet vodećih država EU, Njemačka, Francuska i Španija eksplicitno u preambulama svojih ustava naglašavaju njemački, francuski i španski narod. Pritom, Francuska u članu 2. Ustava apostrofira francuski kao službeni jezik Republike, dok u Španskom ustavu u članu 3. stoji da je Kastiljanski zvanični jezik koji svaki Španac mora znati da govori i piše.

sponse između nacionalnog identiteta i novog ustavnog poretka, pri čemu i u ovom slučaju prednjače periferni evropski regioni (Balkan, Baltik)⁹. Ali, valja primijetiti da se u tim slučajevima uočava snažniji prizvuk nacionalnog samoodređenja jer su sasvim očigledna istorijska iskustva sa susjednim imperijalizmima i agresivnim pijemontističkim ambicijama. Takođe, kod ustava koji prerefiraju određene refleksije nacionalnog samoodređenja primjetno je da se kroz ustavne odredbe definiše i pitanje državnog jezika i državnih simbola¹⁰. U nekim slučajevima, što je svakako izuzetak u sekularnoj evropskoj politici, u pojedinim ustavima se ističe i društveni/politički značaj preferirajućih vjerskih zajednica.¹¹

Da zaključimo, pretežno rješenje u komparativnoj ustavno-pravnoj praksi favorizuje političku vezu između državotvorne i istorijske nacije i državnog ustava, ali na način

⁹ Sve baltičke države (Litvanija, Latvija i Estonija) u preambuli ističu istorijsku ulogu svojih naroda u stvaranju i obnovi države. Takođe, ove države ustavom određuju nacionalne jezike kao službene i utvrđuju ključne državne simbole. Ovo gotovo jednako važi i za Slovačku, Rumuniju i Bugarsku.

¹⁰ Većina članica EU je jezik dominantne (državotvorne) nacije u svojim ustavima propisala kao službeni jezik. Ostale su to uradile posebnim zakonima. Kada je u pitanju službeni jezik, u više od 95% evropskih država zvanični jezik je identičan nazivu države. Izuzetak npr. čine Švajcarska i Belgija kao multijezičke zajednice, Španija u kojoj je zvanični jezik Kastiljanski, Austrija u kojoj je službeni Njemački, kao i Republika Irska (Irski i Engleski).

¹¹ Primjera radi, u Danskoj i Norveškoj još su na snazi ustavna rješenja koja Luteranskoj crkvi daju status državne crkve. Takođe, u Grčkom ustavu (član 3) se eksplicira status i značaj Grčke pravoslavne crkve. Ovo isto važi i za Kiparski ustav. Na Malti je i putem ustava obezbijeđen privilegovani položaj Katoličke crkve, dok je u Gruzijском ustavu (član 9) istaknuta istorijska uloga i značaj Gruzijske pravoslavne crkve. U Makedonskom ustavu (član 19) posebno se imenuje Makedonska pravoslavna crkva.

koji ne dezavuiše ideju građanske države niti promoviše nacionalnu diskriminaciju građana kao nosilaca političkog suvereniteta. U ovom slučaju nacija nije zaboravljena, ali se prevashodno radi o potrebi da se zaštiti istorijski, kulturni i politički identitet nacije i pitanje nacionalnog samoodređenja svede na demokratsko pitanje. Ovo istovremeno znači da ustavno imenovanje istorijske/državotvorne nacije ne predstavlja osnov za formiranje nacionalističkog političkog sistema. Takođe, pitanje nacionalnog samoodređenja u najvišem pravnom aktu, što pokazuju ustavi evropskih država, od posebnog je značaja za male evropske narode, pogotovo ako imamo u vidu istorijska imperijalistička i asimilatorska iskustva. Za male narode, koji su u teškim istorijskim okolnostima sačuvali svoj identitet i stvorili svoje nacionalne države, sasvim je razumljivo da u izmijenjenim međunarodnim uslovima (dominacija liberalne demokratije i globalističkog kapitalizma) pokušaju očuvati minimum garancija za svoj politički i kulturni opstanak i razvoj.

Na kraju, ističemo da je i savremena međunarodna teorijska misao o naciji, odnosu nacije i države, ideologiji nacionalizma i problemima nacionalnog identiteta, takođe aktualizovala probleme koji proizilaze iz ignorisanja, traljavog rješavanja ili ekstremizovanja nacionalnog pitanja.¹² Ove socio-političke i pravne rasprave su naročito bitno za savremene evropske države, njihove međusobne odnose i perspektivu evropskih političkih i ekonomskih integracija.

¹² Ističemo dio savremenih autora, čiji su radovi od značaja za shvatanje političke i kulturne prirode nacije: Anderson Benedict, Dann Otto, Dahrendorf Ralf, Gelner Ernest, Hobsbawm Eric, Kymlicka Wil, Tamir Jael, Snyder Loius, Molnar Aleksandar, Seton-Watson Hugh itd.

Tragično historijsko iskustvo, svježi ratovi na Balkanu motivisani etničkim nacionalizmom, kao i još uvijek prisutne nacionalne tenzije u pojedinim djelovima Evrope, dovoljan su razlog da političko i kulturno razumijevanje nacije bude u fokusu ozbiljne politike i moderne socio-političke i ustavno-pravne misli.

II Nacionalno samoodređenje u ustavima zemalja ex-Jugoslavije

Kada su u pitanju zemlje ex-Jugoslavije bez izuzetka je prisutno ustavno apostrofiranje nacionalnog samoodređenja historijskog/državotvornog naroda.¹³ Sve bivše jugo-

¹³ Vrijedi naglasiti da je u bivšoj socijalističkoj Jugoslaviji politički status državotvornih nacija (kao i ostalih i manjinskih nacija) predstavljao bitan segment političkog uređenja, što se najeksplicitnije ispoljavalo u jugoslovenskom nacionalnom federalizmu i činjenici da su narodi bili nosioci političkog suvereniteta u republikama. Od prvog (1946 god.) pa do posljednjeg (1974 god.) ustava federativne Jugoslavije, politički sistem i vlast su se zasnivali na vladavini jedne (komunističke) partije koja se oslanjala na klasni i nacionalni izvor državnog suvereniteta. Vremenom je klasni (socijalistički) identitet postajao sve manje bitan, tako da je pred raspad Jugoslavije etnički nacionalizam dominirao - marginalizujući pristalice socijalizma i demokratsko-reformске političke snage. Nacionalizam je porazio alternativne političke ideje, čime su stvoreni uslovi za rat i raspad zemlje. Konačno, valja istaći i činjenicu da je višedecenijska politička primjena nacionalnog samoodređenja (državotvornost i suverenost nacije), postala sastavni dio političko-pravne kulture u svim zemljama bivše Jugoslavije, tako da će Balkan dugoročno biti region u kojem će politička uloga nacije biti značajna. To je lako uočiti i u savremenim ustavima postjugoslovenskih država. Primjera radi, u Danskoj i Norveškoj još su na snazi ustavna rješenja koja Luteranskoj crkvi daju status državne crkve. Takođe, u Grčkom ustavu (član 3) se eksplicira status i značaj Grčke pravoslavne crkve. Ovo isto važi i za Kiparski ustav. Na Malti je i putem ustava obezbijeđen privilegovani položaj Katoličke crkve, dok je u Gruzijском

slovenske republike u preambulama svojih ustava naglašavaju vezu između države i (istorijski) konstitutivnog-državotvornog naroda, pri čemu se uočavaju razlike samo u pogledu tvrdoće ili elaboracije pojedinih rješenja. Osvrt na pojedina ustavna rješenja u zemljama bivše Jugoslavije omogućava da se bolje razumije historijsko nasljeđe,¹⁴ ali i shvatanje savremenog konstitucionalizma iz ugla aktuelnih političkih i nacionalnih interesa južnoslovenskih naroda.

Slovenija je u preambuli svog ustava iz decembra 1991.god. ali i u normativnom dijelu¹⁵ istakla fundamentalno i neotuđivo pravo slovenačkog naroda na samoopredjeljenje. Istovremeno, u preambuli ustava se naglašava historijska borba za nacionalnu emancipaciju Slovenaca putem potvrđivanja nacionalnog identiteta i stvaranja sopstvene države. Naravno, sve ovo ne dovodi u pitanje građanski koncept slovenačke države u kojoj o vlasti odlučuju građani, pritom poštujući načelo tripartitne podjele vlasti (stav 2. član 3. Ustava).

Hrvatski ustav¹⁶ sadrži dugu preambulu koja se dominantno odnosi na istoriju hrvatskog naroda sa završnim napomenama koje se tiču savremenih političkih opredjeljenja Republike Hrvatske. Preambula sadrži ključne historijske događaje u Hrvatskoj sa ciljem potvrđivanja državotvornosti i dugog trajanja hrvatskog naroda. Ono što je ustavu (član 9) istaknuta historijska uloga i značaj Gruzijske pravoslavne crkve. U Makedonskom ustavu (član 19) posebno se imenuje Makedonska pravoslavna crkva.

¹⁴ Primjera radi, član 3. Ustava SFRJ je glasio: "Socijalistička republika je država zasnovana na suverenosti naroda i na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, i socijalistička demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti."

¹⁵ Član 3. Ustava Republike Slovenije.

¹⁶ Ustav iz 1990 sa izmjenama iz 1997, 1998, 2000, 2001. godine.

specifično u preambuli hrvatskog ustava je definisanje Republike Hrvatske kao nacionalne države hrvatskog naroda. Hrvatski ustav je osoben i po tome što ignoriše pojam građanina i preferira pojam državljanina. Vlast u Hrvatskoj pripada narodu, pri čemu se narod definiše kao zajednica slobodnih i ravnopravnih državljana.¹⁷ Koncept nacionalnog samoodređenja u hrvatskom ustavu spada u "tvrđa" rješenja i ilustrativan je u poređenju sa odredbama ustava drugih evropskih zemalja. Ipak, ovim konceptom nacija nije suspendovala građane (državljanu) kao nosioce političkog suvereniteta.

Ustav Bosne i Hercegovine¹⁸ jedini spada u konstitucije u kojima se politička vlast formira putem dominantne participacije tri naroda prilikom izbora pojedinih organa vlasti. Bošnjaci, Srbi i Hrvati kao tri konstitutivne političke nacije odlučuju o upravljanju zemljom čime je marginalizovana politička uloga građanina. Duh ovog ustava favorizuje nacionalni princip na uštrb građanskog principa i predstavlja primjer konstituisanja etničkog političkog sistema. Očigledno je da je ustavni okvir BiH pravo na nacionalno samoodređenje spojio sa političkim suverenitetom čime je ova država svoju sudbinu dugoročno vezala za dominantan uticaj nacije i nacionalističkih osjećanja u političkom životu i državnoj politici.

Srbija se u svom nedavno donesenom ustavu¹⁹ takođe opredijelila za jaču varijantu nacionalnog samoodređenja. Pored toga što je u preambuli novog srpskog ustava istaknuta državotvornost srpskog naroda, u članu 1. Ustava je eksplicitno

rečeno da je Republika Srbija država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive. Međutim, ovakav pristup nije eliminisao građanski koncept vlasti, obzirom da politička suverenost potiče od građana i vezana je za političku volju građana.²⁰ Ipak, i u ovom slučaju se radi o potenciranju nacionalnog duha u novom državnom ustavu.

Makedonija je u preambuli svog ustava izabrala rješenje koje je identično hrvatskom ustavu, tako da Makedonija kao suverena država predstavlja nacionalnu državu makedonskog naroda. Takođe, u preambuli se naglašava i kulturno, duhovno i državno nasljeđe makedonskog naroda. Ipak, u članu 2. Ustava politički suverenitet pripada građanima, pri čemu je istaknuto da građani Makedonije (član 4.) imaju makedonsko državljanstvo. Na ovaj način je i status makedonskog naroda, mutatis mutandis, uređen kao u srpskom, hrvatskom i slovenačkom ustavu.

Očigledno je da ustavi zemalja bivše Jugoslavije spadaju u konstitucionalne akte u kojima je snažnije izražena simbolička i politička uloga nacije iako je politički suverenitet u rukama građana (izuzimajući BiH specifičnost). U tom pogledu, ovi ustavi su najbliži rješenjima koja su prisutna u postsovjetskim republikama i državama istočne Evrope, odnosno u zemljama koje nastanjuju manji evropski narodi. Svaka pedantnija analiza ustava ubjedljive većine postkomunističkih država pokazuje u kojoj mjeri je nacionalni identitet i dalje važan za sve ove zemlje. Iako su se opredijelile za višestranačku demokratiju i građanski politički sistem postkomunističke državne zajednice i dalje smatraju politički relevantnim pitanje nacionalnog samoodređenja,

¹⁷ Član 1. Ustava Republike Hrvatske.

¹⁸ Ustav iz 1995. godine.

¹⁹ Ustav iz 2006. godine.

²⁰ Član 2. Ustava.

što se snažno uočava i u njihovom svakodnevnom političkom životu.

III Crnogorska nacija u novom ustavu²¹

U preambuli još uvijek važećeg ustava Crne Gore iz 1992. god. jasno je istaknuta historijska državotvornost crnogorskog naroda.²² Istovremeno, ovim ustavom, u duhu diskontinuiteta sa prethodnim ustavotvornim rješenjima, politička suverenost je pripala građanima. Na taj način, u Crnoj Gori je nakon raspada socijalističkog društvenog uređenja promovisan koncept građanske države. Paralelno sa ovim ustavnim rješenjem zaživio je proporcionalni izborni sistem sa jednom izbornom jedinicom i jednim izuzetkom zasnovanim na tzv. pozitivnoj diskriminaciji albanske manjine. Iako je Crna Gora od raspada SFRJ²³ izložena

²¹ Tokom ove godine Crna Gora će kao suverena i međunarodno priznata država dobiti prvi demokratski ustav. Novi ustav bi trebao da ponudi dugoročniji model političkog i društvenog uređenja Crne Gore i samim tim bude kvalitetan strateški odgovor na savremene dileme i zahtjeve crnogorske države i društva.

²² Preambula počinje slijedećim riječima: "Na osnovu historijskog prava crnogorskog naroda na sopstvenu državu stečenog u vjekovnim borbama za slobodu".

²³ Crna Gora je od formiranja socijalističke Jugoslavije definisana kao država crnogorskog naroda čime je, u duhu komunističkog shvatanja nacionalne ravnopravnosti i nacionalnog identiteta, ispravljena historijska nepravda prema Crnogorcima koji su u Kraljevini Jugoslaviji bili sistemski diskriminirani, asimilovani i izloženi političkom i ekonomskom nasilju i vojnoj represiji od strane centralističke velikosrpske politike. Od 1918. pa sve do 1941. god. Crnogorci su bili zabranjeni narod, Crna Gora je preimenovana u Zetsku banovinu, Crnogorska pravoslavna crkva je dekretom regenta Aleksandra ukinuta, dok je historijska crnogorska dinastija Petrovića detronizovana na nezakonit način. Pritom, Kraljevina Crna Gora je neustavnim i nelegitimnim putem pripojena tadašnjoj Kraljevini SHS.

agresivnim političkim i kulturnim nasrtajima od strane velikosrpskih političkih i crkvenih krugova, sačuvan je princip građanskog političkog suvereniteta.

Ipak, petnaestogodišnje poražavajuće iskustvo u okviru države koja je bila pod vlašću srpskih ekspanzionista i šovinista²⁴ rezultiralo je razaranjem crnogorskog nacionalnog bića i procesom "topljenja" crnogorske nacije.²⁵ Paralelno sa pragmatičnim simuliranjem crnogorske državnosti u okviru formalne federativne zajednice, glavni zadatak beogradskih političkih krugova i njihovih perifernih saveznika u Crnoj Gori odnosio se na kreiranje kulturne i nacionalne politike koja bi dovela do svođenja Crnogoraca na nivo folklorne etničke grupe. Cilj je bio sasvim jasan – od Crne Gore napraviti ram bez slike, državu bez državotvornog/historijskog naroda, drugu srpsku državu koja je kao takva izlišna i nepotrebna. Pobijediti na kulturnom i nacionalnom planu, za velikosrpske stratege, sasvim ispravno je značilo i proširenje teritorije i značajno osnaženje ekonomskih resursa. Međutim, sticajem međunarodnih i unutrašnjih okolnosti plan

²⁴ Miloševićev autoritarni velikosrpski politički režim svojim ukupnim djelovanjem je odigrao ključnu negativnu ulogu u uništenju Jugoslavije putem rata, razaranja i masovnih zločina. I nakon pada Miloševića vodeće političke snage u Srbiji se nijesu odrekle prethodne destruktivne politike. Politika etničkog nacionalizma sa starim ekspanzionističkim porukama i dalje je dominantna u Srbiji. Pritom, ne treba zaboraviti da će tzv. treća Jugoslavija i njena kratkotrajna nasljednica SCG u istoriji ostati zabilježene kao oruđe velikosrpske agresivne politike, samoubistvene političke zajednice i primjer dekadentnog federalizma.

²⁵ Službena statistika govori da su Crnogorci iz pozicije većinskog i državotvornog naroda nakon raspada SFRJ (62% u 1991 god.), već 2003. god. činili svega 43% stanovništva. Istovremeno, broj građana koji su se nacionalno izjasnili kao Srbi povećao se sa 9% u 1991. na 32% u 2003. godini.

eliminacije Crne Gore je propao, došlo je državnog osamostaljenja Crne Gore, ali nijesu i otklonjene sve (dugoročne) posljedice anticrnogorske politike. Nezavisna Crna Gora se i danas suočava sa nasljeđem politike koja nikada nije odustala od eliminacije crnogorskog nacionalnog identiteta. Zato je, pored ostalog, veoma bitno da li će novi ustav prepoznati potrebu ustavnog imenovanja crnogorskog naroda. Naravno, ovdje se ne radi o afirmisanju crnogorske nacionalne države već je, osim istorijskih i etičkih razloga, neophodno shvatiti korelaciju između ustavnog nacionalnog samoodređenja Crnogoraca i poraza velikosrpske asimilatorske politike.

Današnja Crna Gora je multietnička i multivjerska zajednica. Njena suverenost je obnovljena zahvaljujući demokratskom političkom savezništvu Crnogoraca i manjinskih naroda (Bošnjaka, Albanaca, Muslimana, Hrvata). Ovo je važno imati na umu kada je riječ o pravnoj zaštiti i afirmisanju svih nacionalnih identiteta i izgradnji ustavnih mehanizama koji treba da garantuju kolektivna prava. Istovremeno, Crna Gora ne smije odustati od koncepta građanske države, ne samo zbog toga što je to politički i ustavni standard u modernoj Evropi, već zato što građanski politički suverenitet predstavlja garanciju demokratskog i emancipatorskog razvoja Crne Gore. Crnogorci treba da, kao istorijska politička i državotvorna nacija, svoj opstanak i razvoj vežu za napredak građanske demokratije, snaženje građanskog društva i afirmaciju nacionalnog identiteta kroz koncept otvorenog društva i proevropske socijalno-liberalne države.

Ekspertska verzija novog ustava je prepoznala potrebu kontinuiteta kada je u pitanju imenovanje crnogorskog naroda²⁶ i u osnovi je ponudila prihvatljivu iako minimalističku formulaciju nacionalnog samoodređenja. U ovoj varijanti, crnogorski ustav bi bio "najmekši" u odnosu na sve evropske konstitucije (balkanske pogotovu) koje preferiraju neki oblik ustavnog prepoznavanja nacionalnog identiteta istorijskog- državotvornog naroda. Ipak, ostaje činjenica da su ustavopisci stručne verzije bili svjesni potrebe da se apostrofira istorijska misija crnogorskog naroda u stvaranju crnogorske države.

Da zaključimo, prvi demokratski ustav nezavisne Crne Gore treba da potvrdi istorijsku i državotvornu ulogu crnogorskog naroda²⁷, imajući pri tome u vidu značaj razumijevanja crnogorskog nacionalnog pitanja za opstanak i demokratski razvoj države Crne Gore. Crnogorci nemaju alternativnu državu koja bi se posvetila zaštiti njihovog identiteta i zato je neprihvatljiva država Crna Gora koja bi crnogorski nacionalni i kulturni identitet smatrala sekundarnim političkim pitanjem.

²⁶ Preambula ekspertske verzije novog crnogorskog ustava počinje sa: "Polazeći od: istorijske činjenice da je država Crna Gora nastala u vjekovnoj borbi crnogorskog naroda za slobodu, da se od kraja devetnaestog vijeka izgrađivala kao građanska država i da je volja građana Crne Gore da se država Crna Gora razvija i unapređuje kao građanska država.»

²⁷ Ustavna preambula je svakako najpogodnija i najmanje kontroverzna forma za afirmisanje prava na nacionalno samoodređenje.

CEDEM

Odjeljenje za empirijska istraživanja

Istraživanje javnog mnjenja Crne Gore Februar 2007

Istraživanje je obavljeno u periodu od 09. do 18.02.2007. Primijenjen je CEDEM-ov standardni dvostruko stratifikovani uzorak sa slučajnim izborom ispitanika u finalnim jedinicama. Realizovani uzorak je bio 994 ispitanika iz devet crnogorskih opština (Pljevlja, Berane, Bijelo Polje, Podgorica, Nikšić, Cetinje, Herceg-Novi, Bar i Ulcinj). Projekat Javno mnjenje Crne Gore podržan je od strane Instituta za otvoreno društvo, predstavništvo Crna Gora (OSIM).

Osnovne karakteristike uzorka		Povjerenje u institucije			
Starosna struktura ispitanika	%	Koef. povjerenja			
Od 18 do 34 godine	37.5	Institucija	jun '06.	avg '06.	feb '07.
Od 35 do 54 godine	40.4	Srpska pravoslavna crkva	3.39	3.35	3.29
Preko 55 godina	21.6	Predsjednik Crne Gore	3.06	2.83	2.69
Bez odgovora	0.5	Vlada Crne Gore	2.94	2.72	2.56
Nacionalnost ispitanika	%	Policija Crne Gore	2.87	2.68	2.47
Crnogorci	46.2	Skupština Crne Gore	2.84	2.60	2.96
Srbi	34.2	Sudstvo Crne Gore	2.72	2.55	2.26
Bošnjaci/Muslimani	12.4	Crnogorska pravoslavna crkva	2.51	2.39	2.35
Albanci	4.8	Političke partije u Crnoj Gori	2.36	2.23	2.16
Hrvati	1.2				
Ostali	1.3				

Povjerenje u političare - trendovi na nivou ukupne skupine ispitanika -

Rang političara / javne ličnosti	Septem-bar 2005.	Decem-bar 2005.	April 2006.	Jun 2006.	Avgust 2006.	Februar 2007.
Milo ĐUKANOVIĆ	2.72	2.79	3.21	3.18	2.98	2.86
Filip VUJANOVIĆ	2.57	2.67	-	2.96	2.87	2.82
Željko ŠTURANOVIĆ	-	-	-	-	-	2.99
Nebojša MEDOJEVIĆ	2.99	3.07	2.97	2.79	2.43	2.93

Povjerenje u političare i javne ličnosti

Političar / rang prema srednjoj ocjeni od 1 do 5	Srednja ocjena
1. Željko ŠTURANOVIĆ	2.99
2. Nebojša MEDOJEVIĆ	2.93
3. Milo ĐUKANOVIĆ	2.86
4. Filip VUJANOVIĆ	2.82
5. Andrija MANDIĆ	2.34
6. Ranko KRIVOKAPIĆ	2.32
7. Srđan MILIĆ	2.04
8. Miodrag ŽIVKOVIĆ	1.99
9. Predrag POPOVIĆ	1.97
10. Ranko KADIĆ	1.94
11. Zoran ŽIŽIĆ	1.88
12. Emilo LABUDOVIĆ	1.87
13. Ferhat DINOŠA	1.77
14. Mehmet BARDHI	1.55
15. Rafet HUSOVIĆ	1.46
16. Vasil SINIŠTAJ	1.36

Izborna preferencija - opredijeljeni glasači

Partija/koalicija	%
DPS	24.0
SDP	3.1
SNP	4.0
SNS	7.5
Srpski radikali	2.8
PZP	15.8
Ostali	10.2

Zadovoljstvo radom Vlade Republike Crne Gore

Modaliteti odgovora	%	
	Avg '06.	Feb '07.
Veoma nezadovoljan	30.9	17.6
Uglavnom nezadovoljan	17.1	17.9
Ni zadovoljan ni nezadovoljan	23.2	44.2
Uglavnom zadovoljan	19.8	15.1
Veoma zadovoljan	9.1	5.1

Članstvo u EU (trend)

	Sep 05	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07
Da	77.0	81.2	81.5	76.5	74.0
Ne	6.4	4.8	5.5	5.6	8.4
Ne zna	16.6	14.0	13.0	17.9	17.6

Članstvo u NATO (trend)

	Sep 05	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07
Da	33.3	37.8	44.2	36.9	36.6
Ne	34.6	35.0	27.3	31.4	34.6
Ne zna	32.1	27.2	28.5	31.8	28.8

Saradnja sa Tribunalom u Hagu (trend)

	Sep 05	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07
Da	47.4	49.7	54.8	50.9	45.3
Ne	33.1	31.0	28.4	27.4	32.6
Ne zna	19.5	19.3	16.8	21.7	22.1

Kompletni rezultati istraživanja mogu se pogledati na CEDEM-ovom sajtu: www.cedem.cg.yu

Oslonci Crne Gore u spoljnoj politici

	Nimalo	Malo	U velikoj mjeri	U potpunosti
EU	16.5	21.3	35.2	27.1
SAD	42.0	27.5	18.9	11.6
RUSIJA	30.6	36.6	16.2	16.6
SRBIJA	29.2	20.9	13.5	36.4

Napomena: 20.5% ispitanika smatra da Crna Gora u spoljnoj politici ne treba da se oslanja ni na koga posebno

Aktivnosti CEDEM-a

Seminar:

”Ljudska prava i policija u kontekstu zakonika o krivičnom postupku – pretkrivični postupak”

Herceg - Novi, 25. novembar 2006.

U organizaciji CEDEM-a i POLICIJSKE AKADEMIJE iz Danilovgrada, uz podršku Švedskog Helsinškog Komiteta, održan seminar za pripadnike policije na temu: «Ljudska prava i policija u kontekstu zakonika o krivičnom postupku – pretkrivični postupak».

Seminar:

”Seminar za mlade kadrove u sudovima, advokaturi i tužilaštvu”

Tivat, 14 – 16. decembar 2006 .

Ovaj seminar je prvenstveno namijenjen pripravnicima i stručnim saradnicima u sudovima, advokaturi i tužilaštvu. Istaknuti crnogorski pravnici, sudije Vrhovnog suda J. Badnjar, R. Kojovic i P.Stojanović, sudija Upravnog suda, D. Đuretic, advokat N. Martinovic kao i koordinator Centra za ljudska prava, S. Bjeković, upoznali su svoje mlade kolege sa znacajem i nacinama implementacije međunarodnih standarda o ljudskim pravima i slobodama. Seminar je realizovan uz podršku Balkan Trust for Democracy.

Okrugli sto:

”Model vodiča protiv diskriminacije”

Pržno, 21. decembar 2006.

U organizaciji CEDEM-a, uz podršku Švedskog helsinškog komiteta za ljudska prava održan okrugli sto na temu: MODEL VODIČA PROTIV DISKRIMINACIJE.

Učesnici na okruglom stolu: predstavnici nevladinih organizacija, ministarstava, osnovnih sudova, advokatskih kancelarija i Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Međunarodne konferencije na kojima su učestvovali predstavnici CEDEM-a**Nenad Koprivica****Oktobar 2006, Prag**

Konferencija na temu “Integracija Zapadnog Balkana“, u organizaciji Centra za saradnju sa Srbijom, Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom i češkog Ministarstva inostranih poslova.

Nenad Koprivica**Novembar 2006, Berlin**

Konferencija pod nazivom “Transformation thinkers”, organizovana od strane Bertelsmann fondacije.

Posjetili su nas ...

- **Amb. Gregor Zore** – Ženevski centar za demokratsku kontrolu vojnih snaga
- **Gregory Simpson i Rhett Skiles** - Programski službenici, International Republican Institute
- **Dr Thomas Schmitt** – Ambasador Savezne Republike Njemačke u Crnoj Gori
- **Ana Michels** – Projekt menadžer BBI za Jugoistočnu Evropu

Posjetite nas na...

www.cedem.cg.yu

www.cedem.cg.yu

www.cedem.cg.yu

www.cedem.cg.yu

www.cedem.cg.yu

Center for Democracy and Human Rights MONTENEGRO

Home | About us | Opinion polls | Conferences | Publications | Newsletters | Links | Contact us

Opinion Polls
Ispitivanja javnog mnjenja

CEDEM - ORGANIZATIONAL BACKGROUND
FOUNDERS AND PERMANENT MEMBERS OF CEDEM
CONTACT US
cmogorski jezik

REFERENDUM IN MONTENEGRO 2006
On April 28, 2006 CEDEM (Centre for Democracy and Human Rights) has announced opinion poll results regarding the referendum in Montenegro - May 21, 2006.

Item outs	CEDEM	87.0
	RRC	86.5

Results of referendum	
YES	56.3
NO	43.7

Cedem is NGO established as non-profitable association of citizens, with a main goal to advance and spread conscience on importance of proper and successful democratic transition; to research, analyze and follow process of transition; to influence by its activities, as much as it possible, on transitional process in Montenegro; to contribute in strengthening of civil society and democratization process as a whole.

In that direction CEDEM acts as a think-thank group, as an organizer of various kinds of public discussions and as an organizer of practical actions. CEDEM acts mostly through: [read more](#)

LATEST OPINION POLL
Political Public Opinion August, 2006

LATEST NEWSLETTER
No 17 - May - July '06

democracy index
What is Democracy INDEX?
Democracy index represents the way to measure the level of democratic development of one society. Using the language of figures, through analysis of specific indicators, we are indicating the level of democracy within the society. This is the first of the kind in Montenegro, and its follow up in years to come, will create possibilities to compare obtained data and democracy progress in our society.

Democracy Index is being implemented in Montenegro by Center for Democracy and Human Rights (CEDEM) from Podgorica with the support of National Endowment for Democracy from Washington (USA). CEDEM's team of analysts headed by Ph.D. Miloš Bešić- responsible methodologist- in period October 2005- May 2006, has conducted systematic surveys of Montenegrin public opinion, based on which we obtained citizens' positions on offered indicators.

Presentation of results >>> Report for 2006 ([pdf format](#))

LATEST NEWS - SEMINAR: "HUMAN RIGHTS AND POLICE IN CONTEXT OF LAW ON CRIMINAL PROCEEDING - PRE-CRIMINAL PROCEEDING"
Prijevlja, October 14, 2006
Training for police members on following subject **Human Rights and Police in context of Law on criminal proceeding**